

DEPRESSIÓ DE L'EBRE? DEPRESSIÓ CENTRAL?

Josep M.ª Mata-Perelló

Josep M.ª Mata, geòleg amb un ferm bagatge investigador al seu darrera, principalment pel que fa a qüestions lligades a les nostres comarques, ens presenta tot seguit la seva opinió entorn la idea expressada per un terme ben conegut i, a la vegada, poc clar: la Depressió Central o de l'Ebre.

A través de l'article que ara segueix, voldríem parlar sobre la disjuntiva que freqüentment se'ns presenta a l'hora de referir-nos a la gran depressió que s'extén entre el Pirineu i el Sistema Mediterrani i, més a ponent, entre la primera serralada i el Sistema Ibèric. A aquesta depressió de vegades l'anomenem Central i, de vegades, de l'Ebre. Volem significar el mateix, els dos noms?. Quan s'ha d'utilitzar un nom i quan l'altre?. Aquestes són les qüestions que voldríem esbrinar a través d'aquest escrit. Almenys, intentarem donar la nostra interpretació, des del punt de vista geològic, evidentment. Per fer-ho començarem parlant de les diferents lectures que tenen les dues *accepcions*.

LA DEPRESSIÓ DE L'EBRE

Quan parlem de la Depressió de l'Ebre no tots estem pensant el mateix, perquè existeixen dues interpretacions ben diferenciades: la que podríem denominar geogràfica i la geològica. A més a més, molt sovint s'hi afageix una tercera interpretació, l'hidrogràfica, que ve a coincidir amb la Conca de l'Ebre.

Aquestes interpretacions, i en especial les dues primeres, es refereixen a àrees diferents, encara que molt sovint coincidents en una àmplia superfície que, dintre de Catalunya, pot arribar al 50% d'interferència.

Breument, a partir de les següents línies, intentarem diferenciar el signi-

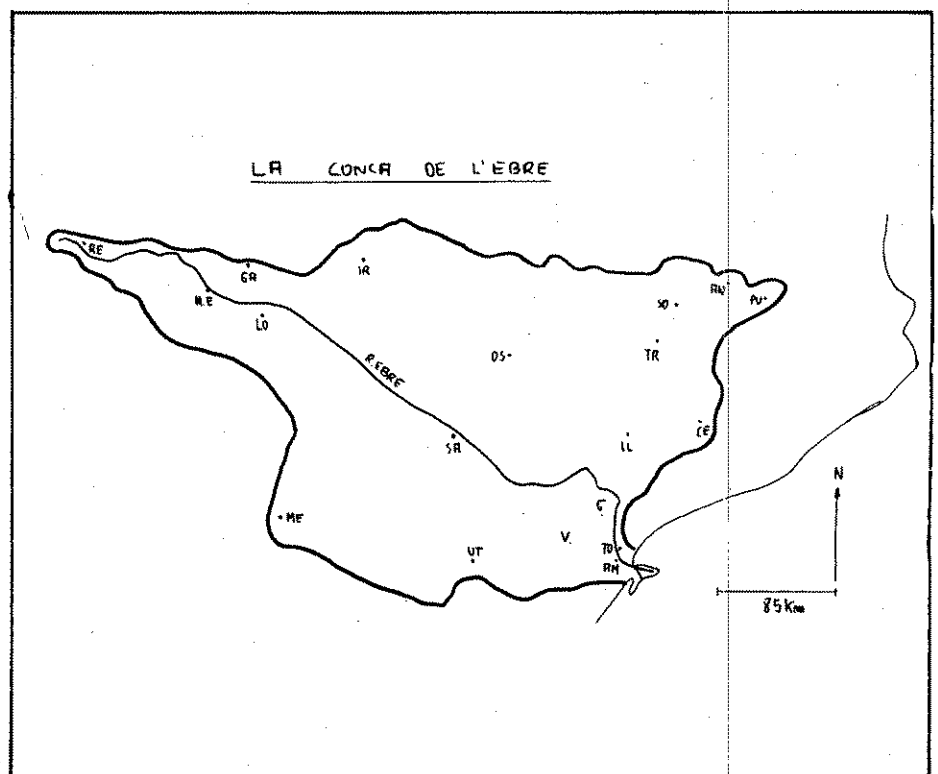
ficat d'aquestes interpretacions, centrant-nos en Catalunya.

LA CONCA DE L'EBRE

És, sense cap mena de dubte, l'accepció més diferenciada de les tres. Es podria definir com tota la superfície drenada pel Riu Ebre, pels seus afluents, i pels afluents d'aquests. És a dir: està formada per tots els indrets en els quals les seves escorrenties són superficials i van a parar a l'esmentat Riu Ebre.

Així doncs, dintre de tota aquesta superfície, s'han d'incloure tant els Pirineus (en les zones drenades pels afluents de l'Ebre), com el Sistema Ibèric (per la mateixa raó que els Pirineus); així com amplis sectors del Sistema Cantàbric (on neix l'Ebre), de la Serra de Cantàbria, i, fins i tot, del Sistema Mediterrani (on neixen els darrers afluents de l'Ebre). I, naturalment, s'ha d'incloure la major part de l'anomenada Depressió de l'Ebre.

Dintre de Catalunya, la Conca de l'Ebre, s'extén per totes les terres de ponent; és a dir: per totes les comarques de les terres de Lleida

Els turons del Cogulló, prop de Rajadell

(Llitera, Baix Cinca, Noguera, Segrià, Garrigues, Segarra i Urgell), per totes les comarques de la Regió de Tremp, a excepció de bona part de la Vall d'Aran (per l'Alta i la Baixa Ribargorça, pels dos Pallars, per l'Alt Urgell), per bona part de les Terres de Tortosa (Matarranya, Terra Alta i part del Montsià i del Baix Ebre), per part de les Terres de Reus (quasi tota la Ribera d'Ebre, per bona part del Priorat, i per petits sectors de la Conca de Barberà). I, concretament, per les nostres terres de la Regió de Manresa s'extén per part de les comarques del Solsonès i de la d'Anoia.

Dintre de la comarca del Solsonès, a través de la Ribera Salada (afluent del Segre), recull les aigües dels termes d'Oden, de Castellar de la Ribera, i de part del de Lladurs. I, a través del Riu Pinell, recull bona part de les aigües d'aquest terme. Finalment, una part sudenca del Solsonès (termes de Llobera, Llanera, i part dels de Pinós i de Pinell), és drenada pels afluents del Riu Llobregós, que desaigua al Segre.

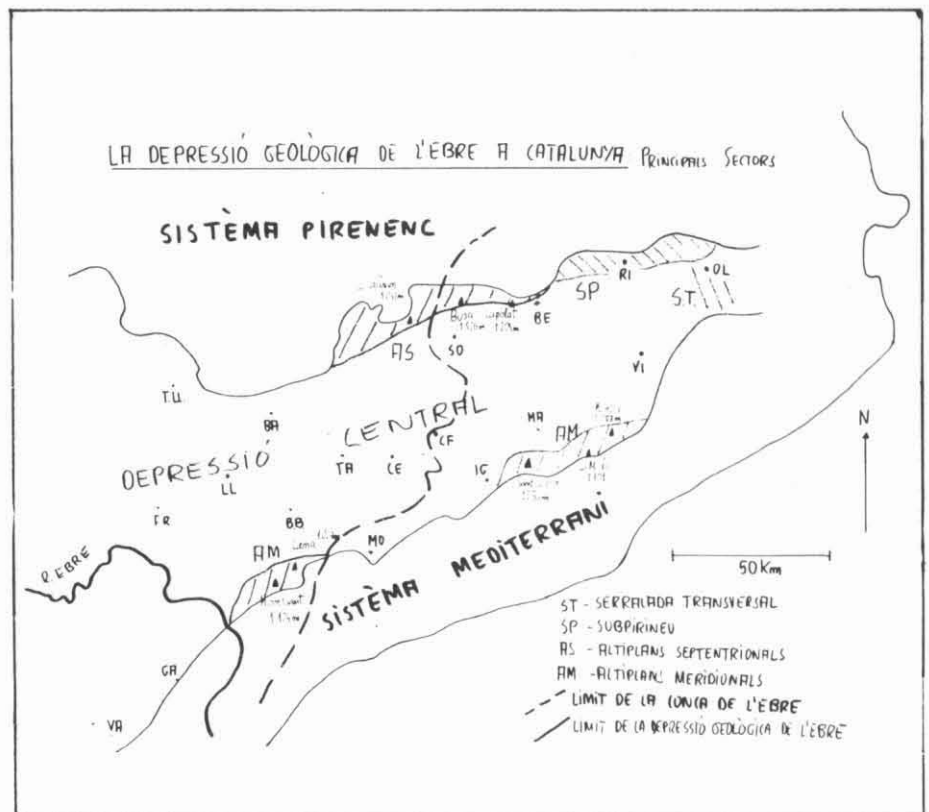
Pel que fa a la comarca d'Anoia, una bona part de l'Alta Segarra és drenada pel Riu Llobregós i, en conseqüència, forma part de la Conca de l'Ebre. Concretament els termes de Castellfollit de Riubregós, Calonge de Segarra i una bona part del de la Molsosa.

LA DEPRESSIÓ DE L'EBRE, EN CONCEPTE GEOGRÀFIC

Molt sovint s'utilitza aquesta expressió per a designar l'extensa fossa que existeix entre el Sistema Pirinenc, el Sistema Mediterrani i el Sistema Ibèic, drenada en bona part pel Riu Ebre i pels afluents. Malgrat això, el seu significat no és purament l'hidrogràfic, sinó el de constituir una zona deprimida (que coincideix amb l'anterior, llevat de les comarques pirinenques i dels sectors mediterranis drenats pel Riu Ebre i pels seus afluents).

Com veurem més endavant, aquest criteri coincideix en molt bona part amb el que, després, anomenarem Depressió de l'Ebre (en concepte geològic). Hi ha, però, una sèrie de qüestions diferencials que intentarem reflectir a continuació. Molt sovint, quan es parla de la Depressió de l'Ebre (en sentit geogràfic) es deixen de banda tota una sèrie d'estructures que, geològicament, en formen part; així, no es consideren com a part integrant d'aquesta Depressió ni els altiplans de Montserrat, ni els de Sant Llorenç del Munt (que s'inclouen dintre de les Serralades Catalanes), ni tampoc s'inclouen els altiplans de Queralt, ni la Serra de Busa (que s'inclouen en el pre-pirineu; i, naturalment, tampoc no s'inclou la Serralada Transversal ni el Subpirineu. En canvi, com veurem després, des del punt de vista geològic, totes aquestes estructures formen part de la Depressió de l'Ebre.

És a dir: des del punt de vista geogràfic, la Depressió de l'Ebre es limita a una zona més o menys deprimida (no s'ha d'oblidar que al seu interior existeixin tota una sèrie de petits altiplans, que unes vegades són estructurals, com succeeix amb la Serra de Castelltallat, i que, altres vegades, són de tipus sedimentològic, com els del Lluçanès o del Moianès). Aquesta zona coincideix amb la major part de la Depressió de l'Ebre (en sentit geològic), però no amb la seva totalitat. Dintre de la nostra comarca les principals diferències les

tindríem als següents indrets: al Sud del Bages i l'Anoia i al Nord del Solsonès i del Berguedà. Al Sud del Bages, per l'Altiplà de Montserrat, part del de Marganell i bona part del de Mura. Al Sud de l'Anoia, dintre de Montserrat, el terme del Bruc. Al Nord del Solsonès les diferències les trobaríem a la Vall d'alen (terme d'Oden) i, sobretot, a Busa. I, finalment, al Nord del Berguedà la diferència la trobaríem pels voltants de Berga, a Queralt. A la resta de les terres de les nostres comarques dintre de la Depressió de l'Ebre (en sentit geològic) no hi havia diferència, com veurem ara a continuació.

DEPRESSIÓ DE L'EBRE, EN CONCEPTE GEOLÒGIC

En aquest sentit, s'entén tota la zona deprimida situada entre les serralades reiteradament esmentades amb anterioritat. El seu significat geològic seria el d'una conca de sedimentació formada a partir dels materials procedents de l'erosió del Sistema Pirinenc, del Sistema Ibèric, del Sistema Mediterrani i, fins i tot, del Sistema Cantàbric (per les seves parts més occidentals).

Per entendre aquesta qüestió, hauríem de retrocedir en els temps geològics i situar-nos al Terciari, en el moment de formar-se les serralades abans esmentades. En aquells moments, i entre aquelles serralades s'extén un ampli braç de mar, obert per occident, que poc a poc es va omplint de sediments procedents de les serralades acabades de formar. En acabar el Terciari ja està pràcticament reomplert, tot i que durant el Quaternari inferior es conserven moltes zones pantanoses en uns indrets, salobres en altres. Mentre tot això succeeix, continuen tenint lloc els moviments de reajustament conseqüència de la formació de serralades i que encara segueixen actualment. Així, es produeixen moviments epigènics i la Depressió s'eleva en part. Al mateix temps, actuen forces en sentit N-S i es forma la Serralada Transversal a partir dels sediments pirinencs, formant-se el Subpirineu també amb sediments de la Depressió de l'Ebre.

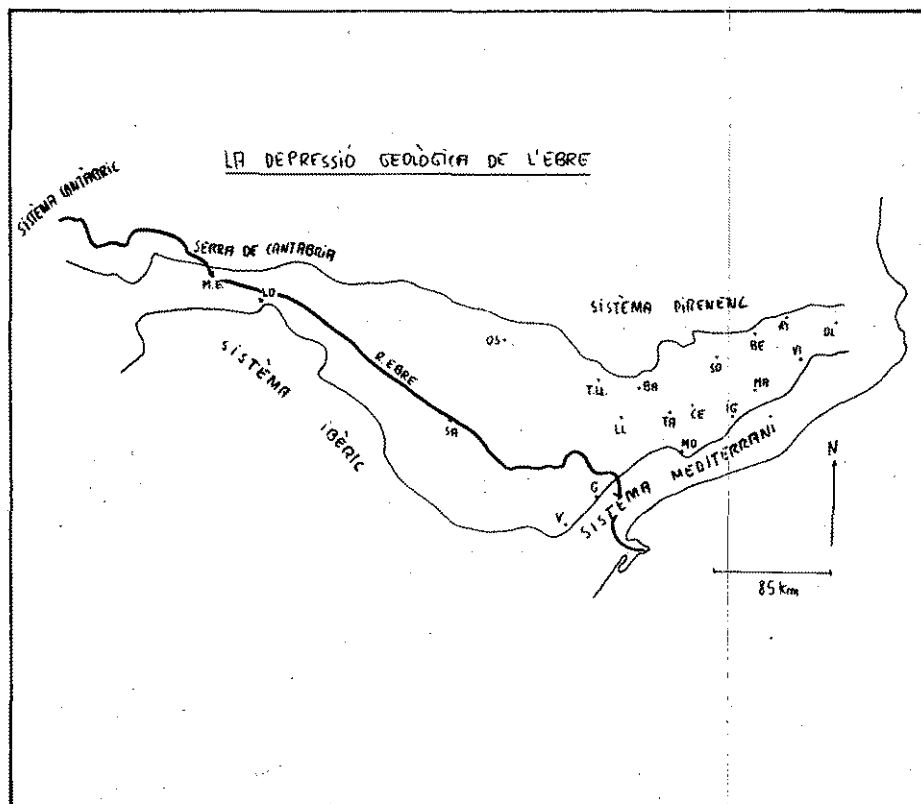
Així doncs, en el sentit geològic, s'entén com a Depressió de l'Ebre l'extensa zona de sedimentació situada entre el Sistema Pirinenc i el conjunt format pel Sistema Mediterrani-Sistema Ibèric. Així, coincidiria,

en bona mesura, en els seus sectors occidentals amb el que abans hem dit de la Depressió de l'Ebre segons el concepte geogràfic. Però aquesta coincidència no es dona a bona part de Catalunya. Així, la Depressió de l'Ebre, en el seu sentit geològic, s'extendria fins a la Garrotxa abastant totes les comarques abans esmentades (les de concepte hidrogràfic) i les següents: Bages, Berguedà (fins als sectors septentrionals del Santuari de Queralt), de la Regió de Manresa, conjuntament amb la resta de l'Anoia exceptuant els seus sectors penedencs) i bona part del Solsonès; Osona i Ripollès (fins als voltants de Ripoll), de la Regió de Vic; Garrotxa (exceptuant els sectors pirinencs) i la Selva (pels sectors del Far), de la Regió de Girona; Vallès Occidental (sectors de Rellinars i Vacarisses), Vallès Oriental (sectors del Moianès que té inclosos) i Baix Llobregat (sectors montserratins), de la Regió de Barcelona.

Pel que fa a les nostres terres, aquesta Depressió de l'Ebre (en sentit geològic) abastaria la totalitat del Bages, la meitat del Berguedà, bona part del Solsonès i la major part de la comarca d'Anoia. És a dir, la major part de la Setena Regió estaria situada dintre d'aquesta Depressió que, al mateix temps, ocupa una bona extensió dintre de Catalunya.

Dintre d'aquesta gran Depressió de l'Ebre (en sentit geològic) es poden distingir una sèrie de parts ben diferenciades. Així, a llevant es troba

la Serralada Transversal, formada per un conjunt de blocs enfonsats cap a l'Est, per un sistema de falles de direcció quasi N-S (de les quals ja hem parlat abans) que han donat lloc, també, a la zona volcànica de la Garrotxa. Prop de l'anterior, cap als indrets nord-orientals, es troba una zona replegada, que constitueix el Subpirineu la qual s'extén entre el Berguedà (Castell de l'Areny) i la Garrotxa (sectors d'Oix) abastant bona part dels materials de la Depressió de l'Ebre a la comarca del Ripollès. Més cap a l'Oest, però també als sectors septentrionals, s'extenien una sèrie d'Altiplans (Queralt, Busa, els Mallos) que constitueixen la vorera sdimentària d'aquesta depressió on s'anaven quedant els materials més grollers (i que, posteriorment, han resultat més resistents a l'erosió que els sedimentats al centre de la conca, destacant-se topogràficament). Simultàniament, als sectors meridionals existeixen una altra sèrie d'Altiplans, del mateix tipus que els anteriors, que constitueixen principalment els relleus de la Serra de l'Ubac-Sant Llorenç de Munt, Montserrat i el Montsant. I, finalment, entre totes les parts anteriors s'extenen els sectors centrals de la Depressió de l'Ebre (en sentit geològic), amb freqüents altiplans (constituïts per sediments més grollers), sempre menys importants que els anteriors. Aquests sectors centrals constiueixen la major part d'aquesta Depressió.

LA DEPRESSIÓ CENTRAL

Amb aquest nom es designa, molt sovint (podriem dir, quasi, d'una forma generalitzada), el sector de la Depressió de l'Ebre, en sentit geogràfic, que s'extén a través de les terres catalanes. Així, amb aquest significat, els termes Depressió Central i Depressió de l'Ebre (a Catalunya) serien homònims. D'aquesta manera, la Depressió Central constituiria la conca de sedimentació existent entre el Pirineu i el Sistema Mediterrani, i s'extendria des de les terres ponentines de la Llitera, del Baix Cinca i del Matarranya, fins a les d'Osona i de la Garrotxa, abraçant tota la Depressió de l'Ebre (geogràficament parlant) d'aquestes conques.

D'aquesta manera, quan parléssim de Catalunya, diríem Depressió Central i, quan ho féssim de l'Aragó, diríem Depressió de l'Ebre, sempre en sentit geogràfic. Creiem, amb tota sinceritat, que això seria un error de la mateixa forma que ho seria si als Pirineus que es troben a Catalunya els anomenéssim d'una altra manera. No deixaria de ser un simple localisme adaptat a unes estructures geològiques que estan per sobre de totes les fronteres. Sí, és cert que la Depressió de l'Ebre ocupa una posició central a Catalunya, però també l'ocupa a l'Aragó i, fins i tot, als sectors més occidentals de la Rioja. I a tot arreu és la mateixa Depressió, la que universalment es coneix com a Depressió de l'Ebre.

Amb tot això, no volem pas dir que l'expressió Depressió Central sigui inadequada. No, amb aquest nom es poden denominar els sectors més centrals de la Depressió de l'Ebre, tant a Catalunya com a altres indrets, com veurem més endavant.

LA NOSTRA SOLUCIÓ

Nosaltres creiem que s'hauria d'aplicar a Catalunya el concepte de *DEPRESSIÓ GEOLÒGICA DE L'EBRE* (de la mateixa manera que a l'Aragó i els altres indrets) per designar la totalitat de la conca de sedimentació situada entre la Serralada Pirinenca, al Nord, i el Sistema Ibèric-Sistema Mediterrani, al Sud, prescindint de la seva localització geogràfica i atenent

Vista general d'Avinyó, a la vall de la Gabarresa.

solament al criteri geològic. Per aquesta raó creiem necessari utilitzar el mot "geològic" anteposant-lo al de "l'Ebre", per tal d'evitar totes les confusions amb l'anomenada Depressió de l'Ebre (en sentit geogràfic), de caire més restrictiu. Així, s'establirien les diferències entre un i altre concepte, les quals quedarien expressades així: *Depressió Geològica de l'Ebre* i *Depressió de l'Ebre* i, fins i tot, amb el criteri hidrogràfic, representat per *Conca de l'Ebre*.

D'altra banda, ja hem dit anteriorment que en aquesta Depressió Geològica de l'Ebre existeixen diferents parts. Així, recordarem que a llevant es troba la *SERRALADA TRANVERSAL*, que s'extén entre la Garrotxa i Osona. D'altra banda, als sectors nord-orientals es troben uns indrets en els quals els materials de la Depressió Geològica de l'Ebre han estat replegats i que constitueixen el *SUBPIRINEU*, que s'extén entre el *Berguedà* i la *Garrotxa*. Al mateix temps, a les voreres de la *Depressió Geològica de l'Ebre* existeixen uns *Altiplans* per als quals proposem els noms d'*ALTIPLANS SEPTENTRIONALS* i *ALTIPLANS MERIDIONALS*, respectivament. El primer d'ells formaria els relleus de Queralt, Busa, Serra de Guara i els Mallols, principalment. El segon estaria constituït pels relleus de Sant Llorenç del Munt-Serra d'Ubac, Montserrat, Serra del Montsant, principalment. Uns i altres formen part de la Depressió Geològica de l'Ebre, encara que, erròniament, se'ls situa en altres unitats geològiques. I finalment, per a la gran superfície situada entre uns i altres, però diferenciada d'aquells, es pot utilitzar perfectament el nom de *DEPRESSIÓ CEN-*

TRAL, ja que evidentment ho és, però al llarg de tota la Depressió Geològica de l'Ebre, i no solament a Catalunya, sinó en tota la seva extensió.

Així doncs, l'expressió *DEPRESSIÓ GEOLÒGICA DE L'EBRE* quedaria reservada per a tota la conca sedimentària terciària, mentre que l'expressió *DEPRESSIÓ CENTRAL* quedaria limitada per als sectors centrals d'aquella. Així, aquest concepte geològic de *DEPRESSIÓ CENTRAL* podria coincidir amb el geogràfic de *DEPRESSIÓ DE L'EBRE*.

Tot això, concretat en les nostres comarques quedaria com segueix: per una banda, el límit de la *Conca de l'Ebre* es situaria als indrets que hem esmentat de les comarques d'Anoia i del Solsonès, tal com hem dit a l'apartat A, i, per altra banda, la *Depressió Geològica de l'Ebre* s'extendria per les quatre comarques, tal com hem dit en l'apartat B. Dintre d'aquesta, la Depressió Central ocuparia la major part, això és, ocuparia tots els sectors de la Depressió Geològica de l'Ebre que es troben a la comarca d'Anoia, amb l'excepció dels sectors montserratins del terme del Bruc. Igualment, ocuparia la major part del Bages, exceptuant part dels termes de Mura, Monistrol de Montserrat i Marganell, que es situarien (a l'igual que en el cas anterior) dintre dels *Altiplans Meridionals*. Pel que fa al Solsonès, quedarien exclosos els sectors de Busa, Colldejou i la Vallan, que formarien part dels *Altiplans Septentrionals*, com també en formarien part els relleus de Queralt, dintre de la comarca del Berguedà.

J. M. Mata-Perelló
Doctor en Geologia